

Nemesek a középkori Endrődön

Endrőd „...első eredete és története homályosak. Bizonyos azonban az, hogy a vármegyének legrégebb, s legnevezetesebb lakhelyei közül egy volt mindenkor: sőt már a 16. századnak elején virágzó nemes Curialis helység volt. Ugyan is Endrődnek leveles tárában olvashatni Bethlen Gábornak Erdélyi Fejedelemlének s' Magyar Ország némelly része Urának egy az endrődieket dicsérő 1625. eszt. November 22-ik napján Kolosváron költ oklevelet, mellyben Endrőd úgy emlittetik, mint ezen idő tájban szépen virágzó, sőt ennek előtte is sokkal virágzott, maga magát birt, s biró nemes curialis helység...”

(Ágoston János: Endrődnek leírása = = Tudományos Gyűjtemény, 1824. 49-56.p.)

Az említett oklevél (részletek)

„Gabriel Bethlen nobilitari praerogativa ornat Georgium Palffy de Endröd, eo magis, quod secundum relationem comitatus bihariensis omnes incolae civitatis Endröd, qua tales, eadem gaudeant praerogativa. Claud. 1625.“

„Bethlen Gábor nemesi előjogokban részesíti Palffy György endrödi lakost és utódjait, annál inkább, minthogy Endrődnek minden lakosai, Biharmegye bizonyítványa szerint, mint ilyenek nemesi előjogokkal bírnak. Kolosvár 1625.“

„Nos Gabriel ex certa fidelium nostrorum vicecomitum comitatus bihariensis informatione intelligentes, universos incolas et inhabitatores possessionis Endröd in comitatu bekessiensis existentis, temporibus divorum etiam quondam Hungariae regum nobilitari praerogativa semper gavisos fuisse, verum, quia tam communes, quam vero speciales ipsorum litterae praeteritis disturbiorum temporibus intereidisse periisseque perhibeantur.“

„A mi hűséges Bihar megyei alispánjaink bizonyítványa (bizonysága) alapján a Békés megyében lévő Endröd minden lakosai egykor, a szent királyok uralma alatti időkben is mindig nemesi előjogoknak örvendtek, azonban az elmúlt időkben elűzöttetnek a nemesi oklevelei, amelyek nemcsak közönségesek, hanem különlegesek is, elpusztultak és megsemmisültek...” Eredetije a Károlyi Levéltárban

„Ezen kevés szavakból nemesak a helység, régi virágzó állapotja világosodik ki, hanem az is, hogy a 'közönséges nemesi praerogativán (szabazati jogon) kívül még némely különös kiváltságokkal is felruházva voltak a ' b. e. Királyoktól a ' hajdani endrődiek. - A mellheket a ' Haza, s' király ügyében tett dicsőséges érdemeikért kellett nyerniük.“

(Ágoston János: Endrődnek leírása = = Tudományos Gyűjtemény 1824. 49-56. p.)

Botos (Endrődi) Csak egy tagja ismeretes, János, ki 1557-ben Mágócsynak tisztje volt s Gyulán szolgált.² Az 1556-64. években Simán és Csejten lakó jobbágyai egy-egy kapu után fizetnek adót; 1560-ban említi az adórovó endrődi udvarházát s e mellett lakó jobbágyai 1562-ben két kapu után fizettek adót.³

Bereczkfy (Endrődi). 1425-ben élt azon Miklósfia Bereczk endrődi nemes, kitől e család vezeték nevét vette. Testvére volt Bálint s vele együtt kibékül Gyoma földesuraival.⁸ 1495-ben Endrődi Bereczkfy Balázs királyi emberül van kijelölve a margit-szigeti apáczáknak beiktatására.⁹ Ugyanezen Balázs és Bereczkfy János 1509-ben királyi emberekül vannak kijelölve a királlysági erőszakoskodások megvizsgálására.¹⁰ Balázs 1515-ben még élt s megint királyi emberül jelölik ki,¹¹ de 1520-ban már özvegyét, Simay Advigát említik.¹² 1541-ben e család utolsó ismert tagja Pál, mint Ferdinánd-párti királyi ember fordul elő.¹³

Kamuti (Endrődi). Kamut is kisnemesek birtoka lévén, a Haranghy és Endrődy családoknál elmondottak a Kamutiakra is állanak. Az Endrődi előnévvel élő Kamutiakhoz tartoznak: *a)* Miklós, 1457-ben királyi ember a gyomai erőszakoskodások megvizsgálására;⁶ *b)* Pál, 1461-ben tanú Zeleméres ügyében, 1466-ban pedig királyi ember;⁷ *c)* Demeter, 1498-ban kijelölt királyi ember;⁸ *d)* Márton, ki 1508-ban mint tanú jelen van, midőn a gyulai uradalmat Bakócz Tamás számára le akarják foglalni, 1509-ben pedig kijelölt királyi ember;⁹ *e)* János, ki 1509-ben Mágócsy Mártont és társait a királlysági erőszakoskodások miatt megidézte;¹⁰ *f)* Mihály, kit ez ügyben Jánossal együtt jelöltek ki királyi emberül.¹¹

Eszes (Endrődi). Sokszor *Ezews*-nek írják, ami arra mutat, hogy *Eszös*nek ejtették ki nevét. 1508-ban Albert, Sebestyén és Imre jelen vannak, midőn Bakóczot be akarják iktatni a gyulai uradalomba.⁴ 1516-ban Illés királyi emberül van kijelölve a Simayak részére, ugyanő 1520 táján tanú Ludasfenék ügyében, 1527-ben pedig Zapolyay-párti királyi ember.⁵ A XV-ik század 50-es és 60-as éveiben egész más *Eszes* nevűek kerülnek elő. László özvegyét Endrődön írja birtokosnak az adórovó; vele együtt Endrődön, de még azonkívül Sima-Szigeten is birtokos Kelemen,⁶ s ugyancsak e Kelemen bírja az 1560-64. években Komlós egy részét.⁷ *Eszes* Mihály pedig 1556-60. években Csejten, Sima-szigeten és Kígyóson birtokos,⁸ úgy, hogy a Simay családdal való rokonságát csaknem biztosra lehet venni.

Endrődy. Endrőd is kishemesi község lévén, addig is, míg a vezetéknevek megalakultak és megszilárdultak, számos nemes ember egyszerűen innen, mint lakóhelyéről nevezte magát. Ilyenek voltak 1425-ben Mihály fia Péter, Pál fia Mátyás, Demeter és Márton, Péter fia István, Mihály fia Ferencz, és Lőrincz fia István, kik ez évben Gyoma földesuraival kibékülnek.⁵ 1447-ben Endrődi Gergely mint Bélmegyeri Tamás atyafia fordul elő.⁷ Utoljára említik csupán Endrődy néven azon Endrődy Balázst, ki 1515-ben a Symayak rokona s Nagyrévi Dienes János veje volt. Ez évben neje, Dienes Adviga, nagyanyjának, Simay Annának birtokjogaiért perel a maga, valamint Endrődy Balázstól származó János, Pál, Erzsébet és Dorottya nevű gyermekei nevében. De aztán bizonyos föltételek alatt kiegyezett.⁸ (L. Simay Mihálynál.) A többi Endrődi családokat l. Balassy, Bereczky, Bernóti, Both, Botos, Dienes, Eszes, Farkas, Fodor, Haranghy, Harasztos, Kamuti, Keresszegi, Kis, Köre, Kövér, Nemes, Seres, Vasas és Veres nevek alatt.

Fodor (Endrődi és Halásztelki). 1425-ben Balázs, Mihály, András, János és Lőrincz nevű tagjai kibékülnek a gyomai földesurakkal.⁴ Ezek közül későbbben is előfordulnak: *a)* Balázs, ki 1435-ben királyi emberül volt kijelölve az egei határjárásra,² *b)* János, ki 1471 és 72-ben királyi emberül volt kijelölve,³ *c)* Lőrincz 1466, 1469, 1475-ben királyi ember, 1466-ban azonkívül, mint szomszéd jelen van a félhalmi határjáráson.⁴ Az említett Jánost két ízben Halásztelkinek írják s ez annak jele, hogy átköltözött Halásztelekre. Fia volt Osvát. 1471-ben ez Osvát iktatta be a budai prépostságot Szentetornya birtokába s 1472 meg 1475-ben is királyi emberül volt kijelölve. Mivel pedig 1479-ben Halásztelki előneve daczára is ellene mond a Justhok beiktatásának Gyoma birtokába,⁵ világos, hogy Endrődön is birtokos volt s így az Endrődi és Halászteleki Fodor család ugyanegy. Ezeken kívül előfordulnak még Barnabás, 1461-ben tanú Zeleméres ügyében.⁶ Ambrus, ki 1466-ban mint szomszéd jelen van a félhalmi határjáráson, 1477-ben királyi emberül van kijelölve, 1479-ben pedig a nádori gyűlésen a nádori törvényszéknek esküdt tagja,⁷ s így megyénk egyik legtiszteltebb férfija; végre Antal, kit csak egy ízben, 1475-ben említenek mint kijelölt királyi embert.⁸

ZÁKÁNY. András nevű tagja 1564-ben Endrődön birtokos.¹

Zalay (Endrődi). Gergely nevű tagja 1520 táján az ege-körözs-ladányi határperben az egeiek mellett tanúskodik.² Tekintélyes tagja volt a XVI-ik század közepén e családnak Albert. Ez az 1556-64. években a simai uradalom egy részét bírja s ezért Simán, Csejten és Sima-Szigeten földesúrnak írják. Bírta továbbá ugyanakkor Kákának s 1564-ben Egének egy részét is.³ Király-párti érzelmű ember volt s ezért már 1550-ben Ferdinánd-párti királyi embernek jelölik ki; Mágócsy idejében pedig szolgálatot is vállalt a gyulai várban s alkalmasint lovas hadnagy volt. 1560-ban augusztus 15-én még bíró az orosháziak és fecskésiek közt folyt határperben, de aztán többé nyilvánosan nem szerepel.⁴

Harasztos (Endrődi). Már 1410-ben előfordul László nevű tagja, ki királyi emberül volt kijelölve a Nadányiak megidézésére.⁷ 1425-ben Andrásfia Domokos, Benedek és Kozma nevű tagjai kibékülnek Gyoma földesuraival.⁸ Ezek közül kiváló nevezetességre tett szert Domokos, ki már 1425-ben királyi ember volt;⁹ s 1435-ben csakugyan ő, mint királyi ember, járatta meg a határt Ege és Félhalom közt;¹⁰ 1447-ben pedig megyénknek egyik országgyűlési követe volt.¹¹ Ismeretes tagjai még a családnak György 1435-ben,¹² Miklós 1475-ben.¹³ Balázs és János 1498-ban kijelölt királyi emberek.¹⁴

Dienes (Endrődi). 1480-ban Kerekiben lakik egy Dienes György nevű nemes és szintén részt vesz a tarcsai halastavak elfoglalásában.⁹ De vajjon az Endrődi Dienes családhoz tartozik-e? kétséges. Ellenben nem bizonyos ugyan, de nagyon hihető, hogy e családdal rokon azon Nagyrévi Dienes János, kinek leányát 1515-ben Endrődy Balázs bírta.¹⁰ Biztosan e család tagjai Dienes, Boldizsár és Balázs. kik 1560-ban Endrőd egy részét bírják, de jobbágyaikon nem bírták behajtani az adót.¹¹

Bernóti (Soklyai és Endrődi). 1515-ben János nevű tagja királyi ember Békésvármegyében⁸ tehát, bár ekkor még Soklyai (most Sikló Arad m.) előnevet visel, már birtokos volt megyénkben. 1549-ben Bernóti András megyénk egyik szolgabírája⁹ s Endrődi előnévvel él. 1551-ben ugyanőt (hibásan Bernoltfinak írva) Ferdinánd-párti királyi emberül említik.¹⁰ 1556–64. években Endrődön és Félhalmon volt egy kis birtoka.¹¹ Talán e családból való azon Váradi Bernóti Gergely, ki 1630-ban kilencz Endrődre települt kóborló parasztot kap jobbágyul.¹²

Both (Endrődi). Egyik tagja Miklós 1479-ben megyénk alispánja volt.¹

Seres (Endrődi). Boldizsár nevű tagja 1552-64. években megyénk északnyugati járásának volt szolgabírája.⁵

Rárósy. 1562-ben Péternek Endrődön lakó jobbágyai négy kapunyi adót fizettek; ugyanakkor a mai Tót-Komlóson is volt részbirtoka.¹⁰

Farkas (Endrődi). István, János és Péter nevű tagjai 1425-ben Gyoma földesuraival kibékülnek.³ Ugyancsak István és János 1435-ben királyi emberek az egei határjáráshoz.⁴ János pedig 1461-ben tanú Zeleméres ügyében.⁵

Köre (Endrődi). 1425-ben István, Mihály és Fülöp nevű tagjai Gyoma földesuraival kibékülnek.⁸ Később sokszor emlegetett tagja volt e családnak Mátyás. 1454-ben, 1458-ban és 1469-ben kijelölt királyi ember vala. 1466-ban ő iktatja be Mogyorósy Jánost Csudaballa birtokába. Ugyancsak ez évben ő járhatja meg Félhalom határait. 1470-ben mint szomszéd jelen van a sándoregyházi pusztának Sima-Szigethez való visszacsatolásán.⁹ Kívüle előfordulnak még Miklós 1458-ban, Sebestény 1460-ban kijelölt királyi emberek,¹⁰ és Bálint, ki 1458-ban királyi emberként fordul elő, 1467-ben pedig Ábránfy II. Tamásnak tisztje volt.¹¹

Bethlen Gábor nemesi előjogokban részesíti Palffy György endrődi lakost és utódjait, annál inkább, minthogy Endrődnek minden lakosai, Bihar megye bizonyítványa szerint, mint ilyenek nemesi előjogokkal bírnak. Kolosvár 1625.

Keresszegi (Endrődi). 1425-ben „Keresthzigy”-nek írt András nevű tagja kibékült Gyoma földesuraival.⁵

Kereky (Endrődi). Péter nevű tagja 1425-ben kibékült Gyoma földesuraival.¹²

Kövér (Endrődi). 1425-ben László és Pál nevű tagjai kibékülnek Gyoma földesuraival.² László 1435-ben az egei határjárásra kijelölt királyi ember.³ Egy Kövér Imre nevű nemes előfordul még 1553-ban, de ez már Kiskamuti előnevet visel,⁴ s így az előbbi családhoz való tartozása kétséges.

Nemes (Endrődi). Péter és Mihály nevű tagjai 1425-ben Gyoma földesuraival kiegyeznek.⁷

Kis (Endrődi). 1425-ben élő Balázs és Ferencz tagjairól annyit tudunk, mint a Keresszegiekről.

Balassy (Endrődi). 1495-ben és 1498-ban Kelemen királyi emberül van kijelölve.¹ 1508-ban Kálmán megyénk egyik szolgabírája volt.⁵

Vasas (Endrődi). Márton nevű tagja 1425-ben Gyoma földesuraival kibékül.¹⁰

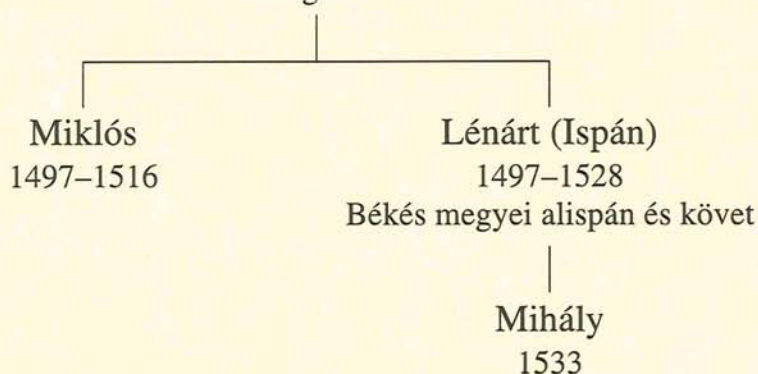
Veres (Endrődi). Csak György nevű tagja ösmeretes, ki 1556-64-ben Endrődön, Simán és Csejten volt birtokos s jobbágysai többnyire 1–1 kapu után fizettek adót.⁵

Haranghy (Endrődi). Első ismert tagja László 1425-ben kibékül Gyoma földesuraival. 1454-ben a gyomai erőszakoskodások ügyében kijelölt királyi ember.³ Antal 1461-ben tanú Zeleméres ügyében, 1466-ban Gergellyel együtt jelen van mint szomszéd Félhalom határjárásánál, 1475-ben királyi ember a Simayak megidézésére.¹ Bálint 1470-ben mint szomszéd jelen van a Sima-Szigethez tartozó sándor-egyházi puszta átadásánál, 1475-ben pedig királyi ember a Simayak megidézésére.² Márton 1475-ben s azontúl 1493-ban, 1494-ben s 1498-ban királyi embernek van kijelölve, 1508-ban pedig jelen van, midőn Bakócz Tamást a gyulai uradalomba akarják beiktatni.³ A családnak legnevezetesebb ága a következő:

Osvát 1470–75

†1497 előtt

– Margit 1497

Ezek közül Osvát 1470- és 75-ben királyi ember;⁴ 1497-ben özvegye és gyermekei belépnek a római Szentlélek-társulatba.⁵ Idősbik fia 1507-ben ügyvédő, 1516-ban pedig királyi ember.⁶ Lénárt fia 1514-ben megyénk alispánja, de egyúttal a margit-szigeti apáczáknak gazdatisztje. Becsületbeli ügyét tárgyaltuk megyénk általános történetében. 1514-ben az Ábránfy családnak meghatalmazottja; 1517-ben még mindig tisztje a margit-szigeti apáczáknak, de 1519-ben már nem. 1523-ban Endrődi Ispán Lénárt néven fogott bíró Komlósy Ferencz és Anna között, 1524-ben pedig Lőkös Jánossal s Derencsényi Györggyel együtt szintén fogott bíró. 1527-ben ő volt megyénk egyik országgyűlési követe s a következő évben Zapolyay kancellárja még kijelöli királyi embernek. Mindkét ízben Ispánnak írják.⁷ 1533-ban már nem él s ekkor fia, Mihály, adja vissza az egykor neki Ábránfy Árontól elzálogosított jobbágy-telkeket.⁸ Bizonyosan e családhoz tartozik azon Haranghy Gáspár, ki az 1556-64. években Endrődön, Simán, Csejten és Sima-Szigeten volt birtokos. Ezenkívül Külső-Szolnok megyében Túrtón 1561-ben, 1549-ben pedig Dónáttornya mellett volt birtoka s ott külön gazdatisztet tartott.⁹ 1551-ben már kijelölik Ferdinánd-párti királyi embernek; 1561. november 25-én Gyulán van, midőn Kerecsényit a Kállayak elkobzott javaiba iktatják s ő is azok sorába tartozik, kik Gaál Andrásról visszavették a követi költségek felét.¹